

Zbornik *Obrazovanje, umetnost i mediji u procesu evropskih integracija 2* je konačni rezultat drugog dela petogodišnjeg projekta Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu, *Umetnost i mediji u funkciji evropskih integracija: Srbija 2000–2010*, rađenog u okviru programa Ministarstva nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. „Prvi presek“ rada na ovom projektu rezultirao je konferencijom „Obrazovanje, umetnost i mediji u procesu evropskih integracija“, koja je održana u oktobru 2007. godine. Zbornik radova sa ovog međunarodnog naučnog skupa objavljen je naredne, 2008. godine, i predstavlja iskustva i saznanja o različitim aspektima ovih procesa u oblasti umetnosti, medija i obrazovanja – kako u zemljama članicama Evropske unije, tako i u državama kandidatima, starim i novim. Tokom protekle dve godine, zvanični stavovi o procesu EU integracija su se menjali, oscilovali između uspona i padova, dramatičnog ubrzavanja i usporavajućeg rasplinjavanja, što se nedvosmisleno odražavalo na različite oblasti političkog i ekonomskog razvoja, ali i kulture, medija, obrazovanja. Konačno, 24. novembra 2010. godine, komesar EU za proširenje, Štefan File, uručio je Srbiji upitnik sa oko 5.000 pitanja o ispunjenosti uslova za članstvo u EU čiji bi odgovori trebalo da argumentuju da je Srbija sazrela za ulazak u evropsku porodicu. Pažljivo popunjen upitnik bi trebalo da bude vraćen Evropskoj komisiji u prvom kvartalu sledeće, 2011. godine, čime bi bila označena nova etapa integracionih procesa Srbije. Kao i u prethodnom, a verovatno i u narednom periodu, u opštem društvenom kontekstu, liminalni tokovi – obrazovanja, kulture, medija, umetnosti, „skriveni“ iza pravosuđa, lokalne samouprave, državne administracije – ovih procesa se nastavljaju svojom dinamikom, bez sjajnih uspona ali i tragičnih prekida.

Pre pet godina, istraživački tim Fakulteta dramskih umetnosti je koncipirao projekat istraživanja kao višeslojno i interdisciplinarno proučavanje mesta i uloge umetnosti, medija, kulture uopšte u procesu evropskih integracija. Sa

svakom godinom rada na projektu, istraživački tim je širio tematske okvire, neprekidno ih aktuelizujući i sinhronizujući s novim političkim i društvenim trendovima. Istovremeno s istraživanjem, u Srbiji je tekla i reforma visokoškolskog obrazovnog sistema, kojom se naš akademski prostor harmonizovao sa evropskim, uz snažno insistiranje na mobilnosti studenata i profesora te standardizaciji kurikuluma, načina vrednovanja i evaluacije rada akademskih poslenika. Godine rada na projektu obeležila je i transformacija medijskog sistema, sistema masovnog komuniciranja i javnog informisanja, pa su istraživači najneposrednije sprovodili analizu i davali konstruktivne predloge kao temelj pozitivnih preporuka za adekvatno usklađivanje ove sfere s demokratskom tradicijom razvijenih evropskih zemalja.

Zajednički imenitelj tematski raznovrsnih radova publikacije – koja zaokružuje rad na projektu, a predstavlja i specijalni broj Zbornika radova Fakulteta dramskih umetnosti – je evropski pogled na Srbiju, što ga čini višestruko komplementarnim u odnosu na prethodni period istraživanja. Zbornik radova dodatno dobija na značaju usled tematskog i strukturnog kontinuiteta sa prethodnim projektom Ministarstva nauke i tehnološkog razvoja br. 1312: *Medijska reprezentacija srpskog kulturnog i nacionalnog identiteta*, koji je analizirao konstrukciju i eksploataciju nacionalnog identiteta, tj. Srbiju između balkanizacije i evropeizacije. Konsekventno, projekat br. 149004 – *Umetnost i mediji u funkciji evropskih integracija: Srbija 2000–2010* – bavi se procesima evropeizacije Srbije i marginalno mogućom balkanizacijom Evrope. U prvom delu ovog projekta, istraživači su analizirali odnos Evrope prema novoj, demokratskoj, samostalnoj Srbiji koja je krupnim koracima koračala „ka evropskoj porodici naroda“. Ishodišno, u istraživačkim radovima, definisani su svi elementi koji su jasno odražavali evropski duh kao ideal kome streme filmski i dramski umetnici, medijski radnici, kulturni poslanici. Analitički fokus je bio prihvatanje evropskih tekovina u Srbiji – preoblikovanje tekstualne i ekonomsko političke prakse kulture, obrazovanja, umetnosti i medija saglasno evropskim tradicijama, očekivanjima i preporukama nadležnih institucija. U drugom delu istraživanja, težište je preneto na načine recepcije i tumačenje srpskog društva od strane Evrope; ona je sada pozicionirana kao „drugo“ koje tumači aktuelne umetničke, obrazovne, medijske i kulturne trendove Srbije koja je „(malo) drugo“ bila u prvoj fazi istraživanja. Inverzijom istraživačkog problema, celokupan rad na projektu mapira jednu novu oblast u kojoj se ostvaruju vrlo visoki dometi.

Zbornik radova pred nama nije samo značajan doprinos deskripciji aktuelnih trendova srpskog društva, umetničkih kretanja u oblasti izvođačkih umetno-

sti, filma, medija i javnih politika u oblasti kulture i obrazovanja, već i solidna naučna osnova budućih estetskih i socio-kulturnih istraživanja, čiji će cilj biti definisanje uzročno-posledičnih veza na relaciji tranziciono društvo – obrazovanje/umetnost/mediji – njegova demokratska transformacija. Radove potpisuju profesori, kao stariji članovi istraživačkog tima, ali i mladi istraživači, doktoranti, koji ovim putem predstavljaju delove ne samo budućih ili već odbranijenih doktorskih disertacija već i segmente tekućih istraživanja van okrilja MNTR-a. Prvi tematski deo Zbornika posvećen je promenama kulturne politike, na koju neprekidno utiče i značajno je modeluje interkulturalni dijalog. Dr Milena Dragičević Šešić (*Stanje i perspektive razvoja kapaciteta za interkulturalni dijalog u Evropi (okvir za evropski program interkulturalnog dijaloga)*) analizira principe uspostavljanja i ciljeve interkulturalnog dijaloga, istovremeno identifikujući lokalne aktere kao i mesto Srbije u prepoznatim modelima. Na ovu temu se skoro bešavno nadovezuje rad Aleksandra Brkića (*Interkulturalni dijalog kroz aktere, strategije i programe Studija slučaja: Ujedinjeno kraljevstvo Velike Britanije i Severne Irske, Italija, Makedonija i Srbija*) koji iz komparativno-istorijske perspektive razmatra interkulturalni dijalog u multikulturalnim sredinama diljem Evrope. Dr Vesna Đukić nudi konkretne odgovore na pitanja o jedinstvu razvojnih mogućnosti kulturne politike u Srbiji i postavljenih evrointegracionih ciljeva – preplitanja, konvergencije, divergencije, podrške i otklona (*Evropske integracije i razvojne mogućnosti kulturne politike u Srbiji*). Rad sa „medijatorskom pozicijom“ potpisuje dr Nevena Daković (*Srpski film: teorija i praksa: 1990–2009: balkanizacija, tranzicija, EU integracije*). Pitanje kulturne politike početna je tačka razmatranja stanja u kinematografiji, identifikovanog kao prožimajuće polje prakse i zanemarene teorije definisane na način studija kulture i odmeravanog prema evropskim standardima i s evropskom rigoroznošću.

Druga grupa radova *stricto senso* prati tematske koordinate analizirajući odjeke naših tekstova u evropskoj sredini, tj. ocene svestrano pojmljenog imidža Srbije u očima Evrope. Dr Mirjana Nikolić, u zanimljivo naslovljenom tekstu: *Srpski medijski pejzaž deset godina posle – drama utopije i distopije*, konstatuje kako su pozitivne promene imidža – u domenima medijske prakse, razvojne strategije, zakona – simulacija koja u neuspehu realizacije utopije postaje distopija. Konkretno analize imidža Srbije u različitim umetničkim medijskim žanrovima i tekstovima razmatraju Ana Tasić, dr Aleksandar Janković, Bojana Romić i mr Ljiljana Rogač. Ana Tasić (*Savremena srpska drama na evropskim scenama: recepcija slike srpskog društva*) ocrtava recepciju srpskih dramskih tekstova – analogno određenih kao nova srpska drama – postavljenih na evropskim scenama, te konstrukciju stereotipa evropeizirane Srbije u očima

drugih. Kao studije slučaja odabrani su tekstovi Dušana Kovačevića, Biljane Srbljanović i Milene Marković kao i u komparativnoj perspektivi Uglješe Šajtinca. Upravo potonji je zgodni šlagvort za tekst dr Aleksandra Jankovića (*Mizantropija kao filmski recidiv tranzicije*) koji ukazuje na sliku mizantropske Srbije nastale kao posledice tranzicijskog razvojnog konteksta nacionalne kinematografije. Dajući pregled aktuelne produkcije, autor skicira poređenje kako različitih generacijskih tokova, stvaralaca iz zemlje i dijaspore, tako i aproprisanih žanrova refleksije evropskih dramskih trendova. Izuzetno precizno, dobro strukturisano i interpretirano, praktično istraživanje je osnova radova mr Ljiljane Rogač i Bojane Romić. U tekstu *Imidž Srbije na putu ka Evropi – deset godina kasnije*, Ljiljana Rogač otvara dva pitanja. Prvo je međuslovljenost konteksta evropskih integracija i imidža Srbije, utemeljenog na stereotipnim predstavama i ulozi štampanih medija u diseminaciji istih. Odgovor na drugo pitanje – „Da li se imidž Srbije danas percipira u negativnom ili pozitivnom kontekstu?“ – otvara se pregledom rezultata istraživanja imidža Srbije predočenog u natpisima u štampanim medijima. Bojana Romić ocrtava složeni model uticaja horizonta realnosti/medijske prezentacije zbivanja u Srbiji na porast poseta sajtovima preko Google pretraživača (*Analiza sadržaja u inostranim elektronskim časopisima i njihov uticaj na porast pretrage na Google pretraživaču – studija slučaja: Srbija 2004–2009*), dokazujući da se *peakovi* pretrage po ključnoj reči Srbija poklapaju sa nekim od najmarkantnijih političkih incidenata.

Oblast za sebe je rad mr Nataše Milović (*Kreativno korišćenje dramskog teksta u obrazovanju*); on otkriva tokove prihvatanja i primene koncepta aktivnog učešća dramskog teksta u obrazovnoj praksi u Srbiji. Upravo markantnim tematsko strukturalnim otklonom, rad otkriva najšire polje rada i rezultata projekata – studije kulture kao razvojni segment megaprojekta – afirmacije ideje o važnosti razvoja „društva znanja“ kroz ulaganje i ulivanje različitih naučno-istraživačkih oblasti, sadejstvo i prožimanje nauke, tehnologije i kulture.

Budući istraživački projekti, posebno u oblastima društveno-humanističkih nauka, kao i jezika i književnosti, svakako će morati da prate važna pitanja jezika, ontologije, žanra, njihove funkcionalne upotrebe u sferama umetnosti, obrazovanja i medija, i njihovo izrastanje u univerzalnu analitičko-teorijsku matricu. Istovremeno, insistiranje na naučno-istraživačkom doprinosu društveno-humanističkih nauka u procesu formulisanja javnih politika doveste do kvalitativnih i sistemskih pomaka u društvenoj strategiji razvoja. Na osnovu ove koncepcije, istraživači Fakulteta dramskih umetnosti su za period 2011–2014. godine osmislili novo istraživanje, projekat: *Identitet i sećanje*:

transkulturalni tekstovi dramskih umetnosti i medija (Srbija: 1989–2014) kao utemeljenje interpretativno-analitičke template primenljive na najširu naučnu oblast pojmljenu u interdisciplinarnoj kompleksnosti. Celokupno istraživanje, ne samo da bi trebalo da predstavlja etapu razvoja dramskih umetnosti (studija teatra i performansa, studija filma), medija (studije elektronskih i digitalnih medija) i analitičkih metoda; teoretizaciju i klasifikaciju kulturno-političkih praksi koje su u ovom periodu uticale na oblikovanje umetničke i medijske produkcije; istorizaciju transkulturalnog razvoja identiteta i sećanja i procesa kulturne saradnje na regionalnom i evropskom nivou, već su primenjeni rezultati vezani za razvoj visokog školstva i teorije i prakse kulturne politike nadležnih institucija u sferi promocije nacionalnog identiteta. Jedan od segmenata istraživanja utemeljen je na pojmu kulturalne analize (i kulture sećanja) Mike Bala, definisanog kroz trostruko značenje glagola izložiti. Izlaganje teksta podrazumeva verbalno izlaganje, izlaganje pogledu i izlaganje javnosti – znači obuhvata spektar tekstuelnih i jezičkih odlika dramskih umetnosti i medija (vizuelne, audio, grafičke, filmske, fotografske...) kao kreativnog refleksa naučnih i tehnoloških sfera. Svi navedeni planirani projekti i radovi u Zborniku, višestruko nas vraćaju neminovnosti egzistencije, razvoja i proučavanja interakcije kulture, umetnosti, nauke i tehnologije na putu ka utopijskoj viziji „društva znanja“.

dr Nevena Daković
dr Mirjana Nikolić